

Вносятся предложения по имплементации указанных стандартов в национальную юридическую практику.

Ключевые слова: международные стандарты, Международный трудовой кодекс, Сводная конвенция о труде в морском судоходстве.

Summary

Tishko D. A. International legal standards for regulation of seafarers. — Article.

The article characterizes international standards of regulation of seafarers and makes suggestions for implementing these standards into national practice.

Keywords: international standards, International Labor Code, Maritime Labour. Convention.

УДК 349.3:364:341.232.7

А. В. Ботьбот

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ ПРО СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Демократія, як основна форма правління у наш час, вимагає від держав здійснення соціально направлених заходів, реалізації соціальної політики. Соціальне забезпечення, як здійснення державою соціальної політики, передбачає не лише забезпечення високих стандартів життя, соціально гарантованих умов для життя громадян країни, через надання державою громадянам матеріальної допомоги (пенсії, інші виплати), а й допомоги у «натуральній» формі (здійснення соціального обслуговування).

Соціальне обслуговування займає одне з чільних місць в системі соціального забезпечення, ступінь його розвитку є показником розвитку і соціального забезпечення в цілому.

Окрім внутрішньодержавного законодавчого закріплення права громадянина на соціальне забезпечення, а отже і права на соціальне обслуговування, вказані права закріплено у міжнародно-правових актах.

Проблеми правового регулювання соціального обслуговування, в тому числі і міжнародно-правовими актами, тією чи іншою мірою досліджувались Н. Б. Болотіною, Б. І. Сташківим, В. С. Андреевим, О. Є. Мачульською, М. О. Смирною та деякими іншими авторами.

Метою даної статті є характеристика міжнародних стандартів соціального обслуговування та внесення пропозицій щодо удосконалення національного законодавства у цій сфері.

Співпраця держав з розробки та прийняття міжнародно-правових актів відіграє важливу роль, оскільки:

1) прийняття міжнародно-правових актів сприяє встановленню єдиного напрямку розвитку держав та їх законодавства, сприяє консолідації та глобалізації, створює основу для існування міждержавних об'єднань (таких як ЄС);

2) міжнародно-правові акти з питань соціального обслуговування, прийняті розвиненими державами, стимулюють інші країни, що мають наміри співпрацювати з ними, залучатися до реалізації проектів з соціального обслуговування на своїх територіях.

Таким чином, міжнародні акти мають суттєве значення для розвитку соціального обслуговування в кожній країні.

Світова практика щодо включення ратифікованих міжнародних актів до національного законодавства знайшла своє відображення у ст. 27 Віденської конвенції «Про право міжнародних договорів» від 23 травня 1969 р. (14 квітня 1986 р. до конвенції приєдналась УРСР): «Учасник не може посилається на положення свого внутрішнього права як на виправдання для невиконання ним договору». Це положення було закріплено Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» 2004 р., чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [1].

Міжнародні акти, поряд з Конституціями (Основними Законами) держав, встановлюють основні принципи та положення національного законодавства, в тому числі з питань соціального обслуговування, що, безперечно, зумовлює особливий статус таких актів та надання їм особливого значення як в політичному, так і в науковому середовищі.

Аналіз змісту міжнародно-правових актів засвідчив, що соціальне обслуговування, як специфічний напрям діяльності держав, існує досить давно, але саме поняття «соціальне обслуговування» у таких актах у багатьох випадках не використовується.

Значущими міжнародними нормативними актами, як для соціального забезпечення в цілому, так і для соціального обслуговування зокрема, є Загальна декларація прав людини (1948 р.) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.).

У ст. 25 Загальної декларації прав людини визначено право кожної людини на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини [2].

Цим міжнародним актом вперше було закріплено право кожного на отримання соціальних послуг, незалежно від соціальних чи фізичних ознак.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права відноситься до основоположних актів з питань соціального обслуговування, хоч і не містить у своїх положеннях вказаного поняття. Ним закріплено право людини

на соціальне забезпечення (ст. 11), а також на достатній життєвий рівень та на неухильне поліпшення умов життя як її, так і її сім'ї.

Закріплення права людини на соціальне забезпечення та соціальне обслуговування у міжнародно-правових актах свідчить про те, що допомога людям похилого віку, непрацездатним та людям, що зазнали важких життєвих обставин, є не лише проявом піклування держави своїми громадянами, а найважливішою цінністю у цивілізованому суспільстві.

Обов'язок держави щодо надання потребуючим верствам населення соціальних послуг, як гарантії їх гідного існування, закріплено в Європейській соціальній хартії, прийнятій в 1961 р. членами Ради Європи.

У ст. 14 Хартії визначено обов'язок держави створити всі необхідні умови для реалізації кожною людиною, що має в цьому потребу, права на користування послугами соціальних служб: «З метою забезпечення ефективного здійснення права на користування послугами соціальних служб Сторони зобов'язуються: 1. сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища; 2. заохочувати окремих осіб та добровільні або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб» [3].

З прийняттям Хартії держави-учасниці взяли на себе зобов'язання по створенню системи служб соціального обслуговування та забезпечення її функціонування. Закріплення на міжнародному рівні обов'язку держави щодо створення та підтримання системи служб соціальних послуг відіграло суттєву роль у забезпеченні прав громадян європейських країн на допомогу у складних життєвих обставинах.

5 травня 1988 р. було прийнято Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії (ETS-128) та Додаток до нього. У вказаних актах містяться роз'яснення деяких положень Європейської соціальної хартії, визначено основні напрямки розвитку соціально-обслуговуючої сфери та вперше дано визначення поняття соціальних послуг на міжнародному рівні: «Встановлюється, що формулювання «соціальні та соціально-культурні послуги і заходи» означає соціальні та/або культурні заходи, що забезпечуються для працівників деякими підприємствами, такі як допомога по соціальному забезпеченню, спортивні майданчики, кімнати для матерів, що годують грудних дітей, бібліотеки, табори відпочинку для дітей і таке інше».

У 1996 р. Європейська соціальна хартія була переглянута з метою включення прав, гарантованих Хартією 1961 р., Додатковим протоколом 1988 р., та нових прав.

Україна приєдналась до Європейської соціальної хартії (переглянутої) шляхом ратифікації у 2006 р. (Закон України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» № 137-V від 14 вересня 2006 р.) [4], чим взяла на себе відповідні зобов'язання у сфері надання соціальних послуг.

Прийнятий у 1964 р. Європейський кодекс соціального забезпечення за-

кріпив право кожного на отримання допомоги у випадку настання традиційних соціальних ризиків у вигляді періодичних виплат (ст. ст. 16, 22, 28, 36, 42, 56, 62) або у вигляді медичної допомоги (розділ 2, а також ст. ст. 34, 49). З аналізу змісту даного акта вбачається, що хоч текст акта не містить поняття «соціальне обслуговування», проте в його положеннях закріплені окремі види соціальних послуг [7]. У Протоколі до Європейського кодексу соціального забезпечення (від 16 квітня 1964 р.), що вносить зміни до деяких положень та статей Кодексу, передбачено надання безробітним послуг з працевлаштування та професійної орієнтації (ст. 24), а інвалідам надання функціональних та професійних реабілітаційних послуг і підтримання відповідних умов для надання інвалідам допомоги в отриманні належної роботи, включаючи служби працевлаштування, допомогу у переведенні інвалідів в інші місцевості у випадку необхідності пошуку належної роботи, а також пов'язані із цим послуги (ст. 56).

26 травня 1995 р. члени Співдружності Незалежних Держав прийняли Конвенцію Співдружності Незалежних Держав про права і основні свободи людини, відповідно до якої кожній людині гарантується право на соціальне забезпечення, що реалізується шляхом надання різноманітних допомог (медичних, соціальних), захисту соціальних прав матері та дитини відповідними службами, допомога інвалідам з професійної підготовки та сприяння їх працевлаштуванню, надання пільг у рамках соціального забезпечення. Вказаним актом закріплено право людини на отримання, у разі такої необхідності, різноманітних соціальних послуг. Вказаний міжнародно-правовий акт закріплює право людини на соціальне обслуговування як самостійне право, а не лише як елемент права соціального забезпечення.

Не менше значення мають акти Міжнародної організації праці (МОП), яка в силу своїх повноважень видає конвенції, рекомендації та резолюції. Відповідно до Статуту Міжнародної організації праці 1919 р. з наступними змінами, організація регулює питання не тільки трудового права, а й права соціального забезпечення.

Аналізуючи акти МОП з соціального забезпечення, слід дійти висновку, що у вказаних актах, що мають загальний характер, фактично закріплено права людини на окремі види соціального обслуговування.

28 червня 1952 р. Генеральною конференцією МОП прийнята Конвенція № 102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення». Б. І. Сташків визнав її як «універсальний міжнародно-правовий акт, що передбачає всебічний соціальний захист людей від найбільш поширених соціальних ризиків» [5]. Європейський кодекс соціального забезпечення був прийнятий не тільки з урахуванням основних принципів цієї Конвенції, але й з відтворенням (дублюванням) її тексту, що свідчить про значущість цього акта для сфери соціального забезпечення, а отже і для соціального обслуговування.

Відповідно до Конвенції МОП № 117 «Про основні цілі і норми соціальної політики» 1962 р. держави зобов'язалися вживати заходів для забезпечення незалежним виробникам та найманим працівникам умов, які створюють їм мож-

ливість підвищити свій життєвий рівень і забезпечать підтримання прожиткового мінімуму.

Конвенція МОП № 118 «Про рівноправність громадян держави та іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення» 1962 р. гарантує іноземцям та особам без громадянства, які перебувають на території держави на законних підставах, однакові права зі своїми громадянами як у відношенні поширення на них законодавства, так і у відношенні права на допомогу в кожній галузі соціального забезпечення, щодо якої він взяв на себе зобов'язання, які випливають з цієї Конвенції.

Міжнародною організацією праці було ухвалено цілу низку конвенцій та рекомендацій загального значення, які також містять окремі види соціального обслуговування. Хоча у актах МОП не використовується поняття «соціальне обслуговування», з їх змісту вбачається, що поряд з соціальним забезпеченням цими актами закріплено право людини і на соціальне обслуговування.

Б. І. Сташків виділяє спеціалізовані міжнародні акти, які стосуються певних категорій населення: Декларація про права розумово відсталих осіб, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1971 р., Декларація про права інвалідів, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 р., як джерела права соціального обслуговування [6]. Дійсно, гарантування прав, для найменш соціально захищеного населення, що особливо потребують надання їм соціальних послуг, у міжнародних актах з розширеним переліком необхідних послуг є необхідним та виправданим засобом регулювання відносин з надання соціальних послуг.

Отже, світове співтовариство, приймаючи основоположні нормативно-правові акти, що містять положення з соціального обслуговування, виходить з необхідності забезпечення права людини на соціальне обслуговування як гарантії її гідного існування.

Не залишається осторонь питань розвитку соціального обслуговування і Україна. За роки незалежності напрацьовано досить значний масив нормативних актів, що в тій чи іншій мірі стосуються сфери соціального обслуговування. Це і Конституція України, і базовий Закон «Про соціальні послуги», закони України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про зайнятість населення», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» тощо. Підзаконні нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання, покликані конкретизувати та втілити норми законів у життя.

Аналіз національного законодавства з соціального обслуговування та порівняння його з положеннями міжнародно-правових актів свідчать про те, що в цілому законодавство України відповідає основним міжнародним стандартам з соціального обслуговування. Однак деякі положення законодавства України з соціального обслуговування потребують вдосконалення з метою врахування міжнародного досвіду у вказаній сфері.

Проблемним питанням є неприєднання України до багатьох значущих міжнародних актів. Так, Україною не було ратифіковано конвенції МОП з соціально-

го забезпечення, які також мають відношення і до соціальних послуг: Конвенція № 118 про рівноправність у галузі соціального забезпечення, 1962 р.; Конвенція № 157 про збереження прав у галузі соціального забезпечення, 1982 р.; Конвенція про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168, 1988 р. Необхідно ратифікувати такі міжнародні акти з метою приведення законодавства України до відповідності норм і вимог міжнародного права з питань соціального обслуговування.

Проблемою реалізації закріпленого у національному законодавстві права людини на соціальне обслуговування є недостатнє фінансування вказаної сфери з боку держави. Наприклад, коштів, що виділяються з Державного бюджету на утримання стаціонарних відділень постійного або тимчасового проживання громадян недостатньо не лише на розвиток, а й на поточне утримання, що веде до занепаду матеріальної інфраструктури.

Низький рівень соціальних стандартів в Україні спричинює порушення норм міжнародних актів щодо забезпечення шляхом надання соціальних послуг (у тому числі) достатнього рівня життя, а також порушення зобов'язання держави щодо заохочування окремих осіб та добровільних або інших організацій до участі у створенні та функціонуванні соціальних служб (п. 2 ст. 14 Європейської соціальної хартії (переглянутої)).

Оскільки на сьогоднішній день в Україні всі витрати на соціальні послуги мають прив'язку до прожиткового мінімуму або ж мінімальної заробітної плати, вирішенням цієї проблеми є підвищення на законодавчому рівні соціальних стандартів до рівня, який реально буде гарантувати забезпечення людини усім необхідним, а також здійснювати постійну діяльність з заохочення та залучення фізичних осіб та організацій до надання соціальних послуг.

Література

1. Про міжнародні договори України: Закон України № 1906-IV від 29 черв. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 50. — Ст. 540.
2. Док. ООН А/PES/217 А // Права людини. Міжнародні договори України. Декларації. Документи. — К., 1992. — С. 18–24.
3. Европейская социальная хартия: справочник: пер. с фр. — М.: Междунар. отношения, 2000. — С. 185.
4. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України № 137-V від 14 верес. 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 43. — Ст. 418.
5. Сташків Б. І. Теорія права соціального забезпечення: навч. посіб. / Б. І. Сташків. — К.: Знання, 2005. — С. 190.
6. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування: навч. посіб. / Б. І. Сташків. — К.: Знання, 2007. — С. 40–42.
7. Європейський кодекс соціального забезпечення. Багатостороння угода № ETS № 048 від 16 квітня 1964 року / Рада Європи // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 2004. — № 10.

Анотація

Большов А. В. Міжнародно-правові акти про соціальне обслуговування та законодавство України. — Стаття.

У статті розглянуто норми міжнародно-правових актів, що закріплюють право людини на соціальне обслуговування, та їх значення у механізмі забезпечення даного права. Визначено

проблематику норм з соціального обслуговування у міжнародних актах: сучасний стан, необхідність подальшого розвитку та шляхи вирішення наявних проблем.

Ключові слова: міжнародно-правові акти, соціальна політика, соціальне забезпечення, соціальне обслуговування.

Анотація

Большов А. В. Международно-правовые акты о социальном обслуживании и законодательство Украины. — Статья.

В статье рассмотрены нормы международно-правовых актов, которые закрепляют право человека на социальное обслуживание, и их значение в механизме обеспечения данного права. Определена проблематика норм о социальном обслуживании в международных актах: современное состояние, необходимость последующего развития и пути решения имеющихся проблем.

Ключевые слова: международно-правовые акты, социальная политика, социальное обеспечение, социальное обслуживание.

Summary

Bolbot A. V. International legal instruments of social services and legislation of Ukrain. — Article.

In this article, reviewed the rules of international legal instruments that establish the right of man for social services and their meaning, in the mechanism for guarantee this right. Definitely problems fixing standards of social services in the international instruments: current status and the necessity for future development and ways of solving existing problems.

Keywords: instruments of international law, social policy, social services, social security.

УДК 349.3:364.444:341.232.7

І. М. Зогий

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ТА ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

На даний момент існує низка міжнародно-правових актів, що регулюють відносини щодо надання медичної допомоги.

Певні питання охорони здоров'я вже отримали конвенційне закріплення, у деяких випадках доволі деталізоване (боротьба з особливо небезпечними хворобами, контроль над наркотичними речовинами тощо). Разом з тим є проблеми, які отримали певні нормативні основи, сформульовані в статутах ООН та ВООЗ.

Міжнародно-правові аспекти регулювання соціально-забезпечувальних відносин щодо надання медичної допомоги присвячені праці В. Москаленка, А. Степаненко, І. Сенюти, А. Роханського.

Метою статті є аналіз окремих положень міжнародних актів, що регулюють надання медичної допомоги та встановлення відповідності норм національного законодавства України міжнародним стандартам у цій сфері.

Історія розвитку міжнародно-правових норм у сфері охорони здоров'я включає кілька етапів. Першими правовими нормами, спрямованими на охорону